

PRAVĚKÉ A RANĚ STŘEDOVĚKÉ OSÍDLENÍ V DOLNÍ ČÁSTI BŘETISLAVOVY ULICE NA MALÉ STRANĚ

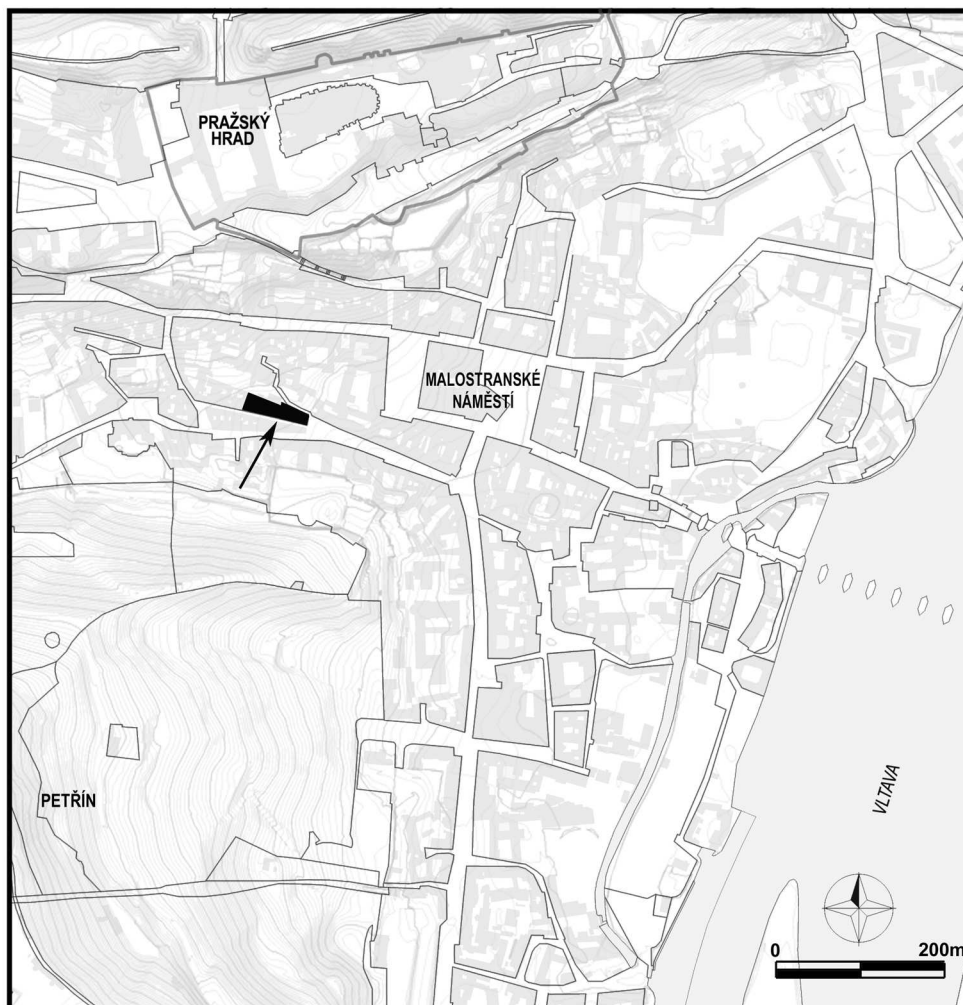
JAN HAVRDA

LOKALIZACE A OKOLNOSTI VÝZKUMU

V letech 2003 a 2004 proběhl v dolní části Břetislavovy ulice záchranný archeologický výzkum, který provedlo archeologické oddělení NPÚ, ú.o.p. v hl. m. Praze (obr. 1). Referovaný záchranný výzkum probíhal v domech čp. 303/III, 304/III, 305/III a 306/III (obr. 2). V objektu čp. 303/III nebyly realizovány žádné zemní práce, byla zde provedena pouze dokumentace zděných konstrukcí. Výzkum byl vyvolán dlouho plánovanou rekonstrukcí zmíněných domů, v rámci které byly prováděny plošně omezené zásahy do terénů. Všechny výkopy byly hloubeny z úrovně podlah sklepů. Ve všech proběhla archeologická dokumentace: výkop pro výtahovou šachtu v domě čp. 306/III – sonda 1, výkop pro bazén v domě čp. 304/III – sonda 2, výkop pro výtahovou šachtu v čp. domě 304/III – sonda 3 a výkop pro čerpací jímku v domě čp. 305/III – sonda 4. Niveleta suterénů domů je již pod úrovní povrchu podloží, proto všechny výkopové práce zasáhly pouze přirozené sedimenty a jen na dvou místech byly narušeny do podloží zahloubené antropogenní objekty. Dále jsme dokumentovali zděné středověké konstrukce, které byly odhaleny po odstranění mladších omítek (*Havrda 2005a*).

HISTORIE LOKALITY A VÝZKUMY V OKOLÍ

Na referované lokalitě a v jejím okolí proběhlo v minulých letech několik archeologických výzkumů NPÚ, ú.o.p. v hl. m. Praze (dříve SPÚ HMP). V rámci plánované regenerace Jánského vršku byl v letech 1986 až 1992 prováděn výzkum po obou stranách Břetislavovy ulice, nejčastěji ve formě archeologické dokumentace původně statických a geologických sond (*Tryml 1989*, 172; *týž 1991*, 195; *týž 1993*, 197). Při tomto výzkumu bylo zjištěno, že na mohutném nárůstu terénu se až do doby kamenné výstavby podílely hlavně přírodní procesy (splachy). Plocha nebyla v dřívějších dobách trvale osídlena. Zachyceny zde byly pouze nečetné objekty (pece, jámy, ohniště), nejstarší patrně z 12. století. Severně od Břetislavovy ulice byla objevena 70 m dlouhá zeď východozápadní orientace. Autor výzkumu klade její vznik předběžně do 2. poloviny 13. století a zvažuje hypotézu o její příslušnosti k systému opevnění Malé Strany (*Tryml 1993*, 197). Větší plošný výzkum, při kterém byly dokumentovány středověké situace, proběhl v domě čp. 517/III na západním konci Břetislavovy ulice, přibližně 70 m západně od domu čp. 306/III. Nejstarší antropogenní situaci zde představoval raně středověký příkop, který byl situován ve směru východ–západ v severní čtvrtině parcely. V jihovýchodní části dvora bylo odkryto několik do podloží zahloubených raně až vrcholně středověkých objektů. V průběhu 16. století došlo na lokalitě k rozsáhlým terénním úpravám, při kterých byla odstraněna jak nejvyšší partie podloží, tak i středověká část nadložních vrstev. V nejnižnější části parcely bylo, při hloubení štoly pro kanalizační přípojku ze sklepa domu směrem pod Břetislavovu ulici, objeveno koryto zaniklého Malostranského potoka, které bylo vyplněno písčitymi sedimenty. Ty obsahovaly keramiku 2. pol. 13. až 14. století (*Havrda 2005b*). Další rozsáhlý výzkum byl realizován 50 m severozápadně od čp. 306/III na zahradě domu čp. 249/III v Nerudově ulici. Zde byl objeven pod až 6 m

Obr. 1: Praha 1 – Malá Strana. Lokalizace výzkumu. Černě vyznačeny parcely domů čp. 303/III, 304/III, 305/III a 306/III v Břetislavově ulici. Kreslil J. Hlavatý.

Fig. 1: Prague 1 – Malá Strana. Excavation localisation. The plots of nos. 303/III, 304/III, 305/III and 306/III on Břetislavova ul. are shown in black. Drawn by J. Hlavatý.

mocným souvrstvím novověkých navážek a pod nevýraznými vrcholně středověkými situacemi příkop raně středověké fortifikace Malé Strany (Havrda – Podliska 2003, 92).

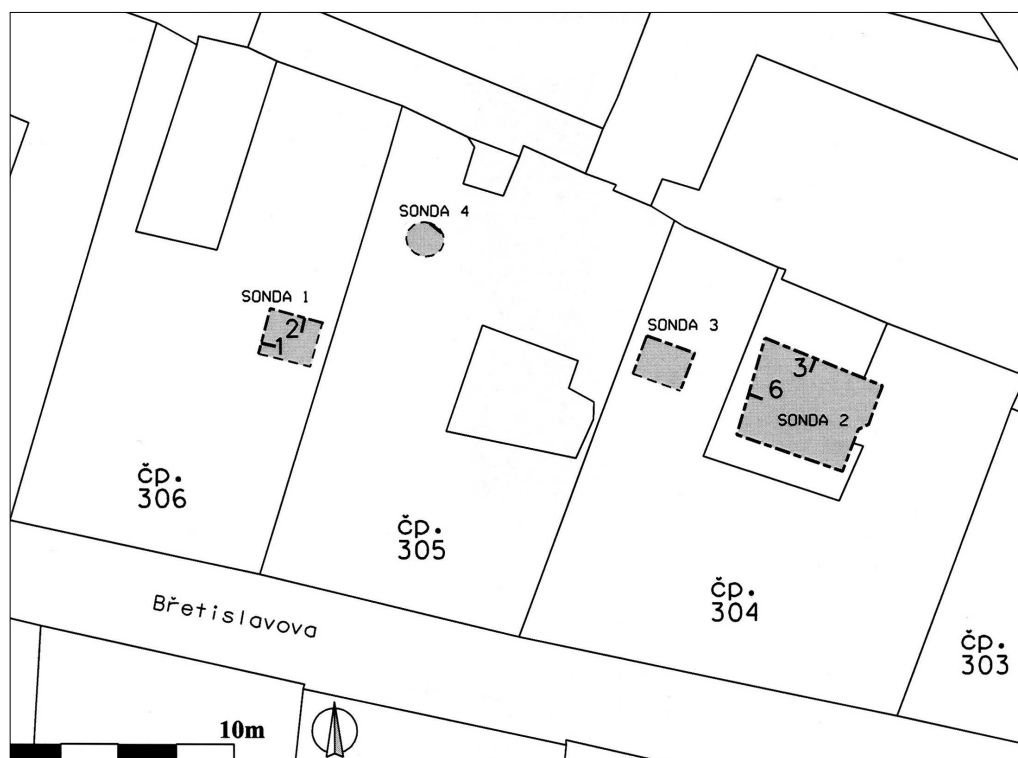
V písemných pramenech je lokalita (parcely domů čp. 304/III, 305/III a 306/III) zmíněna až na konci 16. století. Zmínka se týká zde se nacházející Žejdlicovské zahrady, kterou malostranská obec v roce 1591 odkoupila a rozparcelovala a následně zde byla postavena řada renesančních měšťanských domů (Vlček a kol. 1999, 410).

GEOLOGICKÉ A GEOMORFOLOGICKÉ POMĚRY

Místo výzkumu se nachází v západní části Pražské kotliny, která zaujímá nejnižší části údolí Vltavy a náleží do celku Pražské plošiny. Je tedy součástí Brdské oblasti Poberounské subprovincie České vysočiny (Balatka 2001, 15). Geomorfologie lokality byla ovlivněna geologickými erozními a akumulačními procesy a později byla utvářena i činností člověka. Na geomorfologii terénu se podílelo množství faktorů. K nejvýznamnějším patří rozdílná odolnost skalního podkladu vůči různým typům zvětrávání a extrémní klimatické podmínky během pleistocénu. Výzkum proběhl na úpatí jižního svahu hradčanského ostrohu tvořeného relativně odolnými horninami. Dokumentované situace se nacházely v nadmořské výšce 200,30 m n. m. až 203,60 m n. m.¹

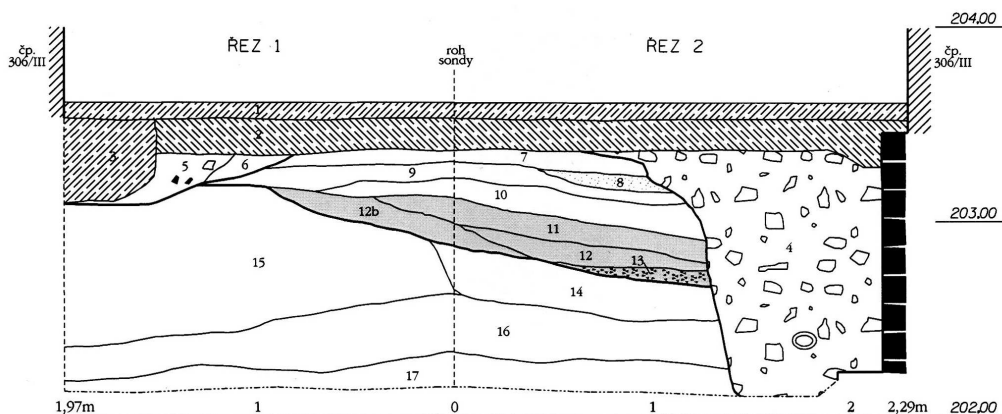
Výšku původního povrchu svahových hlín pro období před intenzivním středověkým a novověkým osídlením můžeme rekonstruovat pouze velmi nepřesně. Svahové pohyby, při kterých

¹ Nivelety jsou uváděny ve výškovém systému Bpv

Obr. 2: Půdorys domů čp. 304/III, 305/III a 306/III v Břetislavově ulici v Praze 1 na Malé Straně. Situace archeologického výzkumu, šedě vyznačeny výkopy (sondy) hloubené z úrovně suterénu, situování dokumentovaných řezů vyznačeno silnějšími čárkovanými čarami. Kreslil J. Hlavatý.

Fig. 2: Ground plans of nos. 304/III, 305/III and 306/III on Břetislavova ul., in the Malá Strana, Prague 1. The situation of the archaeological excavations; grey indicates trenches sunk from the basement level, while thick black lines indicate the locations of documented sections. Drawn by J. Hlavatý.

Obr. 3: Břetislavova ulice čp. 306/III. Sonda 1, řezy 1 (západní) a 2 (severní). Kreslil J. Vachuda, digitalizace J. Hlavatý. Popis vrstev: 1 – šedobílý beton (podlaha sklepa), 2 – šedý beton, 3 – beton tmavě šedý, podezdívka starší zdi, 4 – šedá písčitá hlína s kameny, neulehlá, zásyp výkopu pro potrubí, 5 – tmavě hnědá až tmavě šedá prachovitá hlína, četná zrnka cihloviny, zlomky cihel a malty, ojediněle okrové hručky jílovité hlíny, neulehlá, zásyp vkopu pro zeď sklepa ?, 6 – hnědá prachovitá hlína, vzácně střípky rozložené břidlice a opuka, středně ulehlá, 7 – hnědá jílovitá hlína, místy šedá, místy silně slídnatá, málo ulehlá, 8 – šedé zahliněné rozložené střípky břidlice, vzácně zrna až střípky opuky, méně ulehlá, 9 – okrová jílovitá hlína, místy poloha zrnok opuky a zvětralé břidlice, vzácně střípek opuky, středně ulehlá, (přemístěná svahová hlína), 10 – oproti vrstvě 11 víc břidlicových zvětralých střípků, 11 – našedle hnědá prachovitá hlína, nehojně drobné uhlíky, keramika, mazanice, hručka vápna (?), vzácně střípek opuky a břidlice, 12a – heterogenní pestrá hnědá až šedá hlína s četnými polohami okrové a do červena vypálené jílovité hlíny, neulehlá, četné uhlíky, keramika, 12b – okrově hnědá prachovitá hlína, místy šedá, charakter přemístěné svahoviny, nehojně uhlíky, středně ulehlá, 13 – černé silně zahliněné uhlíky, vzácně keramika, vzácně břidlice, neulehlá, ohniště ?, 14 – tmavě hnědá až šedá prachovitá hlína, ojediněle uhlík až 2 cm, opuka až 3 cm, neulehlá, patrně přemístěná svahovina, 15 – svahová hlína, okrová, prachovitá, nehojně rozvětralá zrna břidlice a střípky opuky, středně ulehlá, 16 – svahová hlína, oproti vrstvě 15 více do šeda, 17 – okrová, písčitoprachovitá hlína, s šedými polohami zrn rozvětralé břidlice, svahová hlína.

Fig. 3: Břetislavova ul. no. 306/III. Trench 1, sections 1 (western) and 2 (northern). Drawn by J. Vachuda, digitised by J. Hlavatý. Description of layers: 1 – grey/white concrete (cellar floor); 2 – grey concrete; 3 – dark grey concrete, the underpinning of an earlier wall; 4 – grey sandy earth with stones, uncompacted, the fill of a pipe trench; 5 – dark brown to dark grey, loamy earth, numerous grains of brick material, brick and mortar fragments, isolated ochre-coloured clumps of clayey earth, uncompacted (the fill of the trench for the cellar wall ?); 6 – brown loamy earth, with very occasional fragments of disintegrated shale and marlstone, moderately compacted; 7 – brown, clayey earth, locally grey, locally heavily micaceous, slightly compacted; 8 – grey earthy layer with scattered shale fragments, very occasional grains or fragments of marlstone, less compacted; 9 – ochre-coloured, clayey earth, local areas of marlstone grains and weathered shale, very occasional fragments, moderately compacted (transposed slope earth); 10 – similar to layer 11 but with a greater quantity of more weathered shale fragments; 11 – greying brown, silty earth, some small carbon fragments, ceramics, burned clay, clumps of limestone (?), with very occasional fragments of marlstone and shale; 12a – heterogeneous brown to grey earth with numerous patches of ochre to red fired clayey earth, uncompacted, with numerous charcoal fragments, ceramics; 12b – ochre-brown, silty earth, locally grey, of the character of transposed slope sediments, with some charcoal fragments, moderately compacted; 13 – black, earth heavily permeated by carbon fragments, with very occasional ceramics, very occasional shale, uncompacted (hearth?); 14 – dark brown to grey silty earth, sporadic carbon fragments < 2cm, marlstone < 3cm, uncompacted (apparently transposed slope material); 15 – slope earth, ochre-coloured, silty, some weathered shale grains and marlstone fragments, moderately compacted; 16 – slope earth, similar to layer 15 but more greying; 17 – ochre-coloured, sandy-silty earth, with grey patches of weathered shale grains (slope earth).

docházelo k akumulaci neuzpevněných sedimentů při úpatí svahu, znatelně měnily výšku terénu. Detailnější geomorfologickou rekonstrukci není možné provést také proto, že takřka všude byla svrchní partie podložních hlín odstraněna při výstavbě dnešních domů.

Skalní podklad je v této části Malé Strany tvořen břidlicemi ordovického stáří, které jsou černošedé, hustě slídnaté a jílovité. Břidlice jsou překryty kvarténními svahovými hlínami a drtými zvětralých břidlic rozmanité zrnitosti, barvy i složení (Zavřel 2001, 11–13).

POPIS TERÉNNÍ SITUACE A NÁLEZŮ

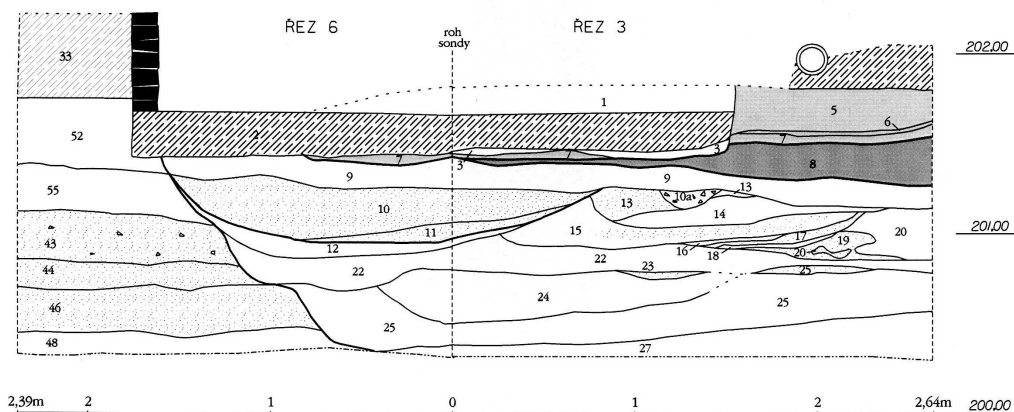
Sonda 1

Z úrovně podlahy suterénu byla v domě čp. 306/III (obr. 2) stavbou vyhloubena výtahová šachta o rozměrech 2,3 x 2 m, do hloubky 1,6 m (na niveletu 202,00 m n. m.). Podlaha sklepa ležela přímo na geologickém podloží, které zde bylo reprezentováno jílovitými až písčitohlinitými svahovými sedimenty (obr. 3, vrstvy 14–17). Do podloží byl zahlouben objekt, jehož původní tvar vzhledem k jeho pozdějšímu narušení a malému rozměru sondy nelze přesněji rekonstruovat. Jeden jeho rozměr byl minimálně 1,3 m a hloubka 0,4 m (obr. 3). Stěny „mísovitého“ objektu se velmi pozvolně svažovaly. Výplň tvořilo celkem 5 jílovitohlinitých až písčitohlinitých vrstev, z nichž jednu lze interpretovat jako druhotně přemístěnou svahovinu (vrstva 12b). Tato vrstva byla uložena při pozvolna se svažující stěně objektu a neobsahovala žádné artefakty. Při bázi objektu se nacházela poloha s četnými uhlíky (vrstva 13). Ta byla převrstvena neulehlou heterogenní pestrou hnědou až šedou hlínou s četnými polohami okrové a do červena vypálené jílovité hlíny s četnými uhlíky a zlomky keramiky (vrstva 12a). Další partie výplně obsahovala též drobné uhlíky, zlomky pravěké keramiky a mazanice (vr. 11). Objekt byl překryt svahovými uloženinami typickými pro tuto část Malé Strany. Ve východní třetině sondy se nacházel recentní výkop pro inženýrské sítě, který popisovaný starší objekt výrazně narušil. Nejmladší vrstvu představovala současná betonová podlaha sklepa, která ležela na souvrství zmíněných svahových uloženin.

Nálezy ze sondy 1:

Při vzorkování řezů byl z vrstev, které tvořily výplň zahloubeného objektu, získán soubor čítající celkem 9 zlomků. Kromě jednoho drobného, silně omlétoho, patrně raně středověkého keramického střepu, který je možno považovat za intruzi, se jednalo o soubor převážně ostrohranných keramických zlomků o velikosti 5 x 3 cm až 12 x 8 cm. Nalezeny byly fragmenty z více keramických nádob, mezi kterými byly zastoupeny rozměrnější zásobnice. Plece jedné z nádob byly zdobeny výraznými rytými liniemi tvořícími trojúhelník (obr. 5:1). Další zlomek pocházel ze silnostěnné zásobnice zdobené plastickou lištou s kolmými vrypy (obr. 5:2). Materiál fragmentu je z šedé hrubě ostřené hrnčiny, jeho vnější povrch je hnědý, vnitřní černý. Dva velké zlomky pocházejí patrně z jedné nádoby, jsou z šedé středně ostřené hrnčiny, na vnitřním hlazeném povrchu jsou patrné četné šupinky slídy, vnější povrch je hrubší, ojediněle s vystupujícím ostřivem (velmi vzácně úlomek až 7 mm). Jeden ze zlomků měl drsněný (prstovaný povrch). Celý soubor pravěké keramiky je možno zařadit do střední doby bronzové, kultuře mohylové.² Obdobný soubor byl například nalezen při výzkumu ve Velké Chuchli v roce 1991 (Turek – Král 1998, 46).

² Za ochotné určení pravěké keramiky děkuji D. Dreslerové, L. Jiráňovi, M. Kunovi a V. Mouchovi.

Sonda 2

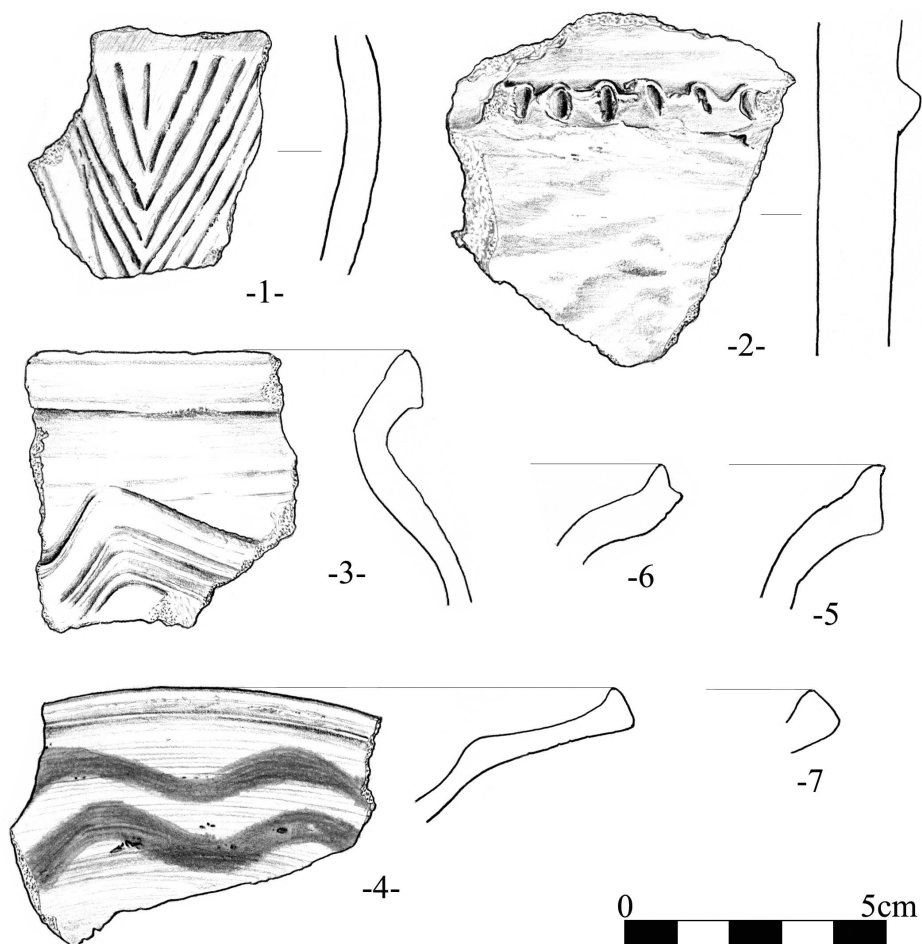
Sonda 2 byla stavbou vykopána v severní části suterénu domu čp. 304/III (obr. 2), v místě projektovaného bazénu (podlaha suterénu 202,10 m n. m., dno bazénu 200,30 m n. m). V této sondě bylo dokumentováno koryto zaniklé vodoteče (obr. 4), které bylo vyhloubeno do svahových zvrstvených sedimentů (vrstvy 43, 44, 46, 48, 52, 55). Koryto bylo vyplněno heterogenním souvrstvím různě zrnitých fluvialních (písčité vrstvy 10, 11) a deluviofluvialních sedimentů (vrstvy 9, 10a, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27), z nichž nebyly získány žádné antropogenní nálezy. Nejstarší antropogenní aktivitu zde představuje vrstva 8 ležící nad zmíněnou výplní koryta. Jedná se s největší pravděpodobností o spodní partii výplně zahloubeného funkčně blíže neinterpretovatelného raně středověkého objektu. Nad touto polohou se uložilo souvrství druhotně přemístěných svahových hlín (vrstvy 5, 6, 7) s vrcholně středověkou keramikou. V ostatních částech sondy se přímo pod původní podlahou sklepa nacházelo podloží – souvrství „malostranských“ svahových sedimentů.

Nálezy ze sondy 2:

Vrstva 8 obsahovala úlomky raně středověké keramiky. Při vzorkování dokumentovaných profilů byl získán soubor celkem deseti menších a středně velkých fragmentů. Jeden z nich byl zlomkem okraje nádoby náležící svým tvarováním patrně do období nástupu keramiky s kalichovitou profilací okrajů. Tento zlomek byl zdoben vícenásobnou vlnicí (obr. 5:3). Čtyři zlomky byly zdobeny rovnými rytými liniemi (jednoduchými i vícenásobnými). Materiál reprezentovala šedá až šedohnědá hrnčina se střednězrným ostřivem, ojediněle s příměsí slídy. Nádoby byly vyrobeny obtáčením a oxidačně vypáleny. Dle současných znalostí je možné nalezené zlomky datovat do 10. století. Z vrstev 5, 6, 7 byl získán početně nevelký (celkem 10 fragmentů) soubor vrcholně středověké keramiky (obr. 5:4, 5, 6, 7). Zastoupeny byly jak omleté, tak i ostrohranější menší až středně velké zlomky. Mezi drobnými, omletými zlomky zařaditelnými do 13. století se našla též světlá keramika: dno nádoby a okraj misky zdobený na vnitřní straně červeným malováním (obr. 5:4). Keramiku je možno datovat do 2. poloviny 13.–14. století.

◀ **Obr. 4:** Břetislavova ulice čp. 304/III. Sonda 2, řez 3 (západní polovina severního řezu sondy) a řez 6 (severní polovina západního řezu sondy). Kreslil J. Vachuda, digitalizace J. Hlavatý. Popis vrstev: 1 heterogenní kamenitohlinitý zásyp, 2 – bílošedý beton, 2a) šedý beton, 3 – písčité hlína (zásyp novověkého výkopu?), 4 – beton šedý, 5 – okrově šedá písčinná prachovitá hlína, četná zvětřalá břidlicová zrna, střípky opuky, vzácně zlomky vrcholně středověké keramiky (patrně druhotně přemístěná svahová hlína), 6 – šedá jílovitá hlína, vzácně opuka (do tří cm), vzácně zlomky vrcholně středověké keramiky (patrně druhotně přemístěná svahová hlína), 7 – hnědá prachovitá hlína, úlomek cihly, ulehlá, 8 – tmavší šedá jílovitoprachovitá hlína s četnými zvětřalými zrny břidlice, četné velké uhlíky, kost, pískovec, opuka (opálená), raně středověká keramika, (výplň objektu ?), 9 – hnědá prachovitá hlína s polohami břidlicového písku, 10 – hnědošedá hrubší břidlicová drť, mírně zahliněná, ojediněle opuka a pískovec (až 7 cm), zavlhlá, 10a – šedá hlína, nehojně střípky břidlice, 11 – béžový silně zahliněný hrubozrnný písek, 12 – okrový až našedlý jíl, zvodnělý, vrstevnatý, místy polohy tmavě šedé hlíny, 13 – šedá zahliněná břidlicová drť, nehojně střípky břidlice, ulehlá, 14 – okrová jílovitá hlína, nehojně střípky břidlice, ulehlá, 15 – šedá zahliněná břidlicová drť, ulehlá, 16 – žlutý jíl, 17 – šedá zahliněná břidlicová drť, 18 – žlutý jíl, 19 – šedá zahliněná břidlicová drť, 20 – žlutá jílovitá hlína, 22 – našedlá okrová jílovitá hlína, zavodnělá, nehojně střípky břidlice, 23 – šedá zahliněná břidlicová drť, 24 – našedlá okrová jílovitá hlína, četné střípky a zrna zvětřalé břidlice, ojediněle střípky opuky, 25 – oproti vrstvě 22 více do žluta, 26 – našedlá okrová jílovitá hlína, četné střípky a zrna zvětřalé břidlice, nahodile a četně střípky opuky, 27 – jako vrstva 22, 33 – beton, 43 – šedá kamenitá hlína (opuka 1–6 cm, břidlice 0,2–6 cm, pískovec 1–3 cm), velké množství břidlicové drti, 44 – šedá písčité břidlicová drť, nehojně střípky opuky, 46 – šedá písčité (břidlicová drť) nehojně střípky opuky, 48 – oproti 46 méně břidlicové drti, 52 – heterogenní okrová jílovitá hlína s polohami šedé prachovité hlíny, středně ulehlá (svahová hlína?), 54 – okrová písčitojílovitá hlína, nehojně zrna opuky, 55 – okrová písčitojílovitá hlína, nehojně zrna opuky. Pozn.: vrstvy 10a), 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26 a 27 mají charakter splachů a deluviofluvialních zvrstvených písčitých a jílovitých sedimentů, vrstvy 43, 44, 46, 48, 54 a 55 jsou součástí souvrství velmi ulehých svahových sedimentů, střídají se zde polohy jílovitých hlín a písčitých hlín s různým podílem břidlicové drti, nehojně i polohy s úlomky hornin (opuka, břidlice, pískovec).

Fig. 4: Břetislavova ul. no. 304/III. Trench 2, sections 3 (western half of the northern section in the trench) and 6 (northern half of the western section in the trench). Drawn by J. Vachuda, digitised by J. Hlavatý. Description of layers: 1 – heterogeneous stony-earth fill; 2 – whitey grey concrete; 2a – grey concrete; 3 – sandy earth (modern trench fill?); 4 – grey concrete; 5 – ochre grey sandy, silty earth, with numerous weathered shale grains, marlstone fragments, very occasional sherds of High Medieval ceramics (evidently secondarily transposed slope earth); 6 – grey, clayey earth, with occasional marlstone (< 3cm), very occasional sherds of High Medieval ceramics (evidently secondarily transposed slope earth); 7 – brown silty earth, with brick fragments, compacted; 8 – darker grey, clayey-silty earth with numerous weathered shale grains, abundant large pieces of charcoal, bone, sandstone, marlstone (charred), Early Medieval ceramics (feature fill?); 9 – brown, silty earth with patches of shale sand; 10 – brownish grey, coarser shale rubble, slightly earthified, with sporadic marlstone and sandstone (< 7cm), slightly damp; 10a – grey earth, some shale fragments; 11 – beige, heavily earthified, coarse-grained sand; 12 – ochre-coloured to greyish clay, waterlogged, stratified, local patches of dark grey earth; 13 – grey, earthified shale detritus, some shale fragments, compacted; 14 – ochre-coloured, clayey earth, some shale fragments, compacted; 15 – grey, earthified shale detritus, compacted; 16 – yellow clay; 17 – grey, earthified shale detritus; 18 – yellow clay; 19 – grey, earthified shale detritus; 20 – yellow clayey earth; 22 – greyish ochre-coloured clayey earth, waterlogged, some shale fragments; 23 – grey, earthified shale detritus; 24 – greyish, ochre-coloured clayey earth, numerous fragments and grains of weathered shale, occasional marlstone fragments; 25 – similar to layer 22 but more yellow; 26 – greyish ochre-coloured clayey earth, numerous fragments and grains of weathered shale, accidental and numerous marlstone fragments, 27 – as layer 22; 33 – concrete; 43 – grey stony earth (marlstone 1–6cm, shale 0.2–6cm, sandstone 1–3cm), large quantity of shale detritus; 44 – grey, sandy shale detritus with some marlstone fragments; 46 – grey sandy layer (shale detritus) with some marlstone fragments; 48 – similar to layer 46 but with less shale detritus; 52 – heterogeneous ochre-coloured clayey earth with patches of grey, silty earth, moderately compacted (slope earth?); 54 – ochre-coloured, sandy-clayey earth with some marlstone grains; 55 – ochre-coloured, sandy-clayey earth with some marlstone grains. Note: layers 10a, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26 and 27 have the character of wash erosional and deluvio-fluvial, stratified sandy and clayey sediments; layers 43, 44, 46, 48, 54 and 55 are part of the stratigraphy of highly compacted slope sediments, with alternating areas of clayey earth and sandy earth with varying degrees of shale detritus, and some patches with rock fragments (marlstone, shale, sandstone).

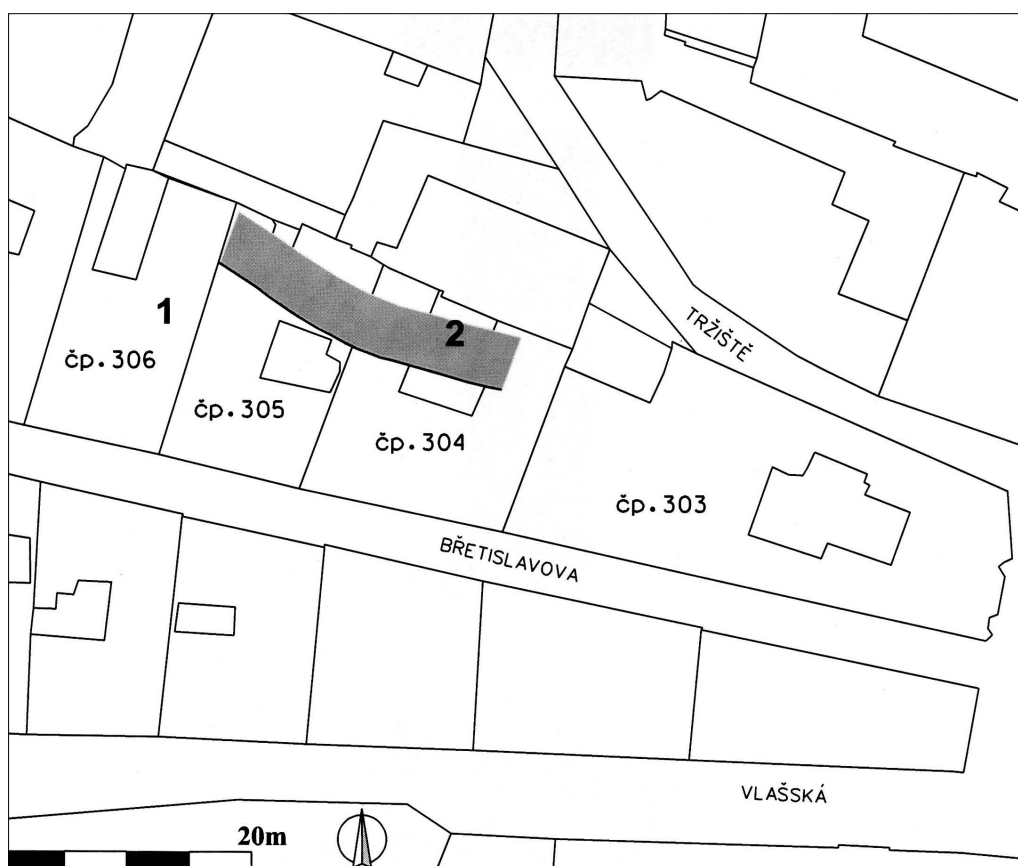
Obr. 5: Praha 1 – Malá Strana, Břetislavova ulice. Nálezy z pravěkého objektu (čp. 306/III, sonda 1): č.1 – z vrstvy 11, č. 2 z vrstvy 12a. Nálezy středověké (čp.304/III, sonda 2): č. 3 z vrstvy 8 a č. 4 a č. 5 z vrstvy 5, č. 6 a č. 7 z vrstvy 6. Kreslila S. Svatošová.

Fig. 5: Prague 1 – Malá Strana, Břetislavova ul. Finds from the prehistoric feature (no. 306/III, trench 1): no.1 – from layer 11; no.2 – from layer 12a. Medieval finds (no. 304/III, trench 2): no.3 – from layer 8; nos.4–5 – from layer 5; nos.6–7 – from layer 6. Drawn by S. Svatošová.

Sonda 3

Jako sonda 3 byla označena stavbou vykopaná šachta v severozápadní místnosti suterénu domu čp. 304/III (obr. 2). Výkop hloubený z úrovně 202,25 m n. m. byl hluboký 1,2 m. V této sondě bylo dokumentováno poměrně složité souvrství svahových a deluviofluviálních sedimentů, z nichž nebyly získány žádné antropogenní nálezy. Vzhledem k opačnému sklonu většiny vrstev než je dnešní sklon terénu, je možné předpokládat, že se sonda nacházela v části meandru zaniklé vodoteče, ovšem typické fluvialní (potoční) sedimenty zde zastíženy nebyly. Stratigraficky nejmladší vrstva svahovin obsahovala při bázi drobné uhlíky.

Obr. 6: Situace dolní části Břetislavovy ulice. Umístění zahloubených objektů: 1 kultura mohylová, 2 – raný středověk. Šedě rekonstrukce koryta zaniklé vodoteče. Překreslil J. Hlavatý.

Fig. 6: Situation of the lower part of Břetislavova ul. Siting of sunken features: 1 – Tumulus culture; 2 – Early Medieval. The channel of the lost watercourse shown in grey. Redrawn by J. Hlavatý.

Sonda 4

Jako sonda 4 byla označena jímka vykopaná z úrovně podlahy sklepa v domě čp. 305/III (obr. 2). Zde byly dokumentovány pouze podložní sedimenty, patrně uloženiny při okraji holocenního meandru zaniklého Malostranského potoka.

Kromě dokumentace řezů v kopaných sondách proběhla fotografická a částečně i fotogrammetrická dokumentace mohutné zdi z lomové opuky pojené vápennou maltou, která vznikla patrně ve více stavebních fázích. Dnes je součástí severní zdi sklepů domů čp. 303/III, 304/III a 305/III. Přesnější stáří této konstrukce není možné určit, kromě obecnějšího zařazení do vrcholného nebo pozdního středověku. Obtížná je i jednoznačnější interpretace. Pouze jako jednu z více hypotéz je možné uvést přiřazení této zdi k vrcholně středověké fortifikaci této části Malé Strany.

ZÁVĚR

Po vyhodnocení nových archeologických zjištění je možné zhruba nastínit průběh přírodních změn a vývoj osídlení na lokalitě. Do svahových sedimentů uložených zde po poslední době ledové se zařizla patrně již na počátku holocénu nevelká vodoteč (obr. 6), jejíž pramenná oblast se nacházela východně od dnešního Strahovského kláštera a po cca 1200 m nedaleko od současného Maltézského náměstí ústila do Vltavy, respektive do jednoho z jejích bočních ramen. Působením zmíněné vodoteče došlo k usazení písčitých a šterkovitých sedimentů nejvíce v okolí Břetislavovy ulice (*Zavřel 2001*, 20). V průběhu času docházelo k dílčímu překládání toku, které je bezpečně doloženo na parcele domu čp. 306/III, kde se nad zazemněným holocenním korytem vodoteče nacházel raně středověký objekt (obr. 6:2). To znamená, že nejpozději od raného středověku (od 10. století) se koryto nalézalo jinde a vzhledem ke geomorfologii terénu nejspíše jižně od Břetislavovy ulice. Geomorfologickou situaci zde navíc komplikovaly sesuvy nezpevněných sedimentů na jižním svahu ostrohu Pražského hradu, jejichž intenzita byly výrazně zmenšena až v období výstavby kamenných domů v této části podhradí.

Ve střední době bronzové bylo bezprostřední okolí potoka osídleno, což dokládá přesněji neinterpretovatelný patrně sídlištní zahloubený objekt, v jehož zásypu byla nalezena keramika náležící kultuře mohylové (obr. 6:1). Objekty ze střední doby bronzové dosud z Malé Strany známy nebyly, i když zde bylo nalezeno nevelké množství keramických zlomků z různých pravěkých kultur (*Čiháková 1999*, 13). Keramický zlomek z nádoby mohylové kultury byl nalezen v pravěkých bahnitých sedimentech odkrytých v Mostecké ulici před domem čp. 55/III.³ Z prostoru Starého Města je znám nález části jámy, která byla odkryta v severním konci Perlové ulice. V jejím zásypu byla nalezena pravděpodobně únětická keramika (*Dragoun – Kuna 1987*, 164; *Dragoun 1988*, 191). Z významnějších nedaleko se nacházejících lokalit mohylové kultury, ovšem již mimo centrální část pražské kotliny, je možno zmínit nález sídliště v Bubenči (*Fridrichová 1982*, 17–29).

Raně středověké osídlení při východním konci Břetislavovy ulice nebylo příliš intenzivní. Je však nutno poznamenat, že větší část nadloží byla odstraněna při hloubení renesančních sklepů. Při výzkumu byl odkryt pouze jeden mírně zahloubený objekt, v jehož zásypu se nacházela keramika s kalichovitou profilací okrajů. Navíc se jednalo o území, které se dostalo do míst mimo opevněný centrální prostor pražského podhradí. Nedávno objevená raně středověká forti-

³ Nález byl učiněn při výzkumu NPÚ ú.o.p. v hl. m. Praze č. 26/97; za ústní sdělení děkuji J. Čihákové.

fikace probíhala přibližně 30 m severně od dokumentovaných sond východo–západním směrem (Havrdá – Podliska 2003, 92). Ve vrcholném středověku (po roce 1257) byla severně od Břetislavovy ulice vybudována hradba opevňující tehdejší Malou Stranu (Podliska – Havrdá – Kovář 2003, 47). V roce 1360 došlo k rozšíření Malé Strany směrem k jihu a západu a přemyslovská fortifikace v těchto místech ztratila své opodstatnění. Celý prostor, ač ve městě, byl patrně vnímán jako periferní a využíván jako zahrady. V 16. století se zde nacházela Žejdlíčovská zahrada, kterou malostranská obec v roce 1591 odkoupila a rozparcelovala. V 2. polovině 90tých let 16. století zde byly postaveny renesanční měšťánské domy, jejichž rekonstrukce vyvolala tento záchranný výzkum.

LITERATURA

- BALATKA, B. 2001: Geomorfologické poměry a členění reliéfu. In: Kovanda, J. a kol., Neživá příroda Prahy a jejího okolí. Praha, 11–17.
- ČIHÁKOVÁ, J. 1999: Malá Strana od pravěku do vrcholného středověku. In: Vlček, P. a kol., Umělecké památky Prahy. Malá Strana. Praha 11–27.
- FRIDRICHOVÁ, M. 1982: Sídlištní nálezy střední doby bronzové z Prahy-Bubenče – Siedlungsfunde der mittleren Bronzezeit aus Prag-Bubeneč, *Archaeologica Pragensia* 3, 17–29.
- DRAGOUN, ZD. – KUNA, M. 1987: Praha 1 – Staré Město, Perlová ul, Výzkumy v Čechách 1984–1985, 164.
- DRAGOUN, ZD. 1988: Praha 1 – Staré Město, Perlová ulice, Uhelný trh. In: Dragoun, Zd. a kol. Archeologický výzkum v Praze v letech 1983–1986, *Pražský sborník historický* 21, 191.
- HAVRDA, J. 2005a: Nálezová zpráva o archeologickém výzkumu. Praha 1 – Malá Strana, Břetislavova ulice čp. 303/III, 304/III, 305/III a 306/III. Archiv archeologického oddělení NPÚ ú.o.p. v hl. m. Praze.
- HAVRDA, J. 2005b: Praha 1 – Malá Strana, Břetislavova ulice čp. 517/III. In: Dragoun, Zd. a kol. Archeologický výzkum v Praze v letech 2001 – 2002, *Pražský sborník historický* 34, 341.
- HAVRDA, J. – PODLIŠKA, J. 2003: Předběžné výsledky archeologického výzkumu v Nerudově ulici čp. 249/III na Malé Straně, *Výroční zpráva 2002 SPÚ v hl. m. Praze*, 89–96.
- PODLISKA, J. – HAVRDA, J. – KOVÁŘ, M. 2003: Dům čp. 249/III v Nerudově ulici na Malé Straně (příspěvek ke spolupráci archeologie a stavebně-historického průzkumu), *Staletá Praha* 24, 29–54.
- TRYML, M. 1989: Praha 1 – Malá Strana, Břetislavova a Vlašská ulice. In: Dragoun, Zd. a kol. Archeologický výzkum v Praze v letech 1987, *Pražský sborník historický* 22, 172.
- TRYML, M. 1991: Praha 1 – Malá Strana, Břetislavova a Vlašská ulice. In: Dragoun, Zd. a kol. Archeologický výzkum v Praze v letech 1988–1989, *Pražský sborník historický* 24, 195.
- TRYML, M. 1993: Praha 1 – Malá Strana, Břetislavova a Vlašská ulice. In: Dragoun, Zd. a kol. Archeologický výzkum v Praze v letech 1990–1991, *Pražský sborník historický* 26, 197.
- TUREK, J. – KRÁL, K. 1998: Nové nálezy starší a střední doby bronzové z Prahy – New early middle bronze age finds from Prague, *Archaeologica Pragensia* 14, 33–50.
- VLČEK, P. A KOL. 1999: Umělecké památky Prahy. Malá Strana. Praha.
- ZAVŘEL, J. 2001: Geologie, morfologie a osídlování Malostranské kotliny – Geological and morphological conditions of the Prague Lesser town basin and their influence on the beginnings of settlement in this area. In: Ježek M. – Klápště J. eds., *Mediaevalia Archaeologica* 3, Praha, 7–27.

**PREHISTORIC AND EARLY MEDIEVAL SETTLEMENT IN THE LOWER PART
OF BŘETISLAVOVA UL. IN THE MALÁ STRANA (LESSER TOWN)**

Archaeological investigations were prompted by the reconstruction of nos. 303/III, 304/III, 305/III and 306/III (fig. 1, 2). All trenches were dug from the level of the cellar floors. Archaeological documentation was undertaken in all of the newly conducted excavations: a trench for an elevator shaft in no. 306/III, a trench for a swimming pool at no. 304/III, a trench for an elevator shaft in no. 304/III and a trench for a wet well at no. 305/III. The level of the house basements is already below that of the substrate surface, and therefore all of the excavations named revealed only natural sediments, with interruptions to the substrate by sunken, anthropogenic features at only two points.

A shaft was dug from the basement floor level (203.6m a.s.l.) of no. 306/III to a depth of 1.6m. The cellar floor lay directly on the geological substrate. A feature had been cut into this substrate, the original shape of which cannot be reconstructed, due to its later disturbance and the small dimensions of the trench. One dimension was at least 1.3m, and its depth was at least 0.4m. This feature was covered by the slope sediments typical of this part of the Malá Strana. An assemblage of ceramic sherds was recovered from the fill, and could be classified to the Tumulus culture of the Middle Bronze Age.

The bed of a former watercourse was documented at no. 304/III, on the site of a planned swimming pool (basement floor at 202.1m a.s.l.). The earliest anthropogenic activity here was represented by a layer lying above the fill of this watercourse. This layer was most likely the lower part of the fill of a feature, which contained sherds of Early Medieval (10th century) ceramics. Above this were layers of secondarily relocated slope earths with High Medieval ceramics. Elsewhere in the trench, substrate slope sediments lay directly beneath the original cellar floor.

After an evaluation of these new archaeological findings, it is possible to give a rough outline of the course of the natural changes and settlement development on the site. The slope sediments deposited here after the last ice age were penetrated, evidently at the beginning of the Holocene, by a small watercourse. Over time, there was a partial shift in the location of the watercourse, which is securely attested on plot 306/III, where an Early Medieval feature overlies the earth-filled Holocene channel. This means that from the Early Middle Ages (10th century) at least, the channel lay elsewhere – given the geomorphology of the terrain, probably to the south of Břetislavova ul. In the Middle Bronze Age the immediate vicinity of the stream was settled, evidence for which comes from a not precisely interpreted, but evidently settlement-related, sunken feature. Early Medieval settlement here was very sporadic. During excavations only a single, slightly sunken feature was found, in the fill of which were ceramics with calyx rims. Moreover, this was an area which remained outside the fortified, central space of the medieval Malá Strana. Only in 1360 did the Malá Strana expand southwards, and the Přemyslid fortifications here lose their *raison d'être*. The whole area, while within the borough, was evidently perceived as peripheral, and used as gardens. In the 16th century the Žejdlíc Garden was to be found here; the municipality of the Lesser Quarter purchased it in 1591 and divided it into plots. In the second half of the 1590s Renaissance townhouses were built here, the reconstruction of which prompted the rescue excavations described.

(English by A. Millar)

*Mgr. Jan Havrda, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v hl. m. Praze, Na Perštýně 12,
110 00 Praha 1, havrda@praha.npu.cz*